МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ СПОРТИВНО-МАСОВИХ ЗАХОДІВ

METHODOLOGICAL APPROACHES TO FORMATION OF READINESS OF FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL CULTURE TO THE ORGANIZATION OF SPORTS AND MASS EVENTS

Стаття присвячена одній з актуальних проблем підготовки майбутніх учителів фізичної культури – проблемі формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації спортивно-масових заходів. Сьогодні популярними стають такі суспільні інституції, як центри здоров'я та спорт-клуби, функціонування яких орієнтоване більшою мірою на підтримку, зміцнення й відновлення фізичного здоров'я населення через залучення до масового спорту, групових занять руховою активністю або ж спортивно-масових заходів. Це передбачає перехід до ефективніших форм фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи з учнівською молоддю, а реалізація прогресивних ідей галузі ФКіС у практиці загальноосвітньої школи вимагає підготовки висококваліфікованих учительських кадрів. Мета статті – розглянути методологічні підходи до формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації спортивно-масових заходів. В основу дослідження покладено прагматологію як загальну методологію, що розглядає способи діяльності, ми дотримуємося положень системного підходу, а відкритий характер освітніх систем є підставою для застосування синергетичного підходу до вирішення педагогічних проблем. Визначені методологічні підходи (цілісний, професійно особистісний, діяльнісний, середовищний) дають змогу охарактеризувати формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації спортивно-масових заходів як керований процес впливу на розвиток їхньої професійної культури в межах ЗВО. Ураховуючи складність системи методологічних підходів, можна стверджувати, що жоден із них не може бути реалізованим повною мірою у відриві від їх сукупності. Усі розглянуті методологічні підходи в комплексі передбачають специфічний аналіз психолого-педагогічних проблем, виявлення та зіставлення їх значущості, пропонують свої шляхи й методи розв'язання цих проблем, визначають необхідну стратегію та дають змогу зробити орієнтовний прогноз успішності певних педагогічних дій.

Ключові слова: готовність до організації спортивно-масових заходів, професійна підготовка, майбутні вчителі фізичної куль-

тури, методологічні підходи, формування готовності.

The article is devoted to one of the current problems of training future physical education teachers – the problem of forming the readiness of future physical education teachers to organize sports events. Today, public institutions such as health centers and sports clubs are becoming more popular, the operation of which is more focused on maintaining, strengthening and restoring the physical health of the population through involvement in mass sports, group physical activity or sports events. This involves the transition to more effective forms of physical culture and sports and work with young students, and the implementation of progressive ideas in the field of FCiS in the practice of secondary school requires the training of highly qualified teachers. The purpose of the article is to consider methodological approaches to the formation of readiness of future physical education teachers to organize sports events. The study is based on pragmatology as a general methodology that considers ways of working, we adhere to the provisions of the system approach, and the open nature of educational systems is the basis for the application of a synergistic approach to solving pedagogical problems. Certain methodological approaches (holistic, professionally personal, activity, environmental) allow to characterize the formation of readiness of future physical education teachers to organize sports events as a controlled process of influencing the development of their professional culture within the Free Economic Zone. Given the complexity of the system of methodological approaches, it can be argued that none of them can be fully implemented in isolation from their totality. All considered methodological approaches include a specific analysis of psychological and pedagogical problems, identification and comparison of their significance, offer their ways and methods of solving these problems, determine the necessary strategy and allow to make an approximate forecast of the success of certain pedagogical actions.

Key words: readiness for the organization of sports and mass events, professional training, future teachers of physical culture, methodological approaches, formation of readiness.

УДК 378:[37.091.12.011.3-051:796]
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/29-1.29>

Кисельов В.О.,
викладач кафедри теорії та методики спорту
Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Глобалізаційні процеси й розвиток інформаційних технологій впливають на організацію суспільного виробництва та його пріоритети, знижується вага фізичної праці, посилюється запит на інтелект і творчість, а також на здоровий спосіб життя. Сьогодні популярними стають такі суспільні інституції, як центри здоров'я та спорт-клуби, функціонування яких орієнтоване більшою мірою на

підтримку, зміцнення й відновлення фізичного здоров'я населення через залучення до масового спорту, групових занять руховою активністю або ж спортивно-масових заходів.

Зазначене актуалізує потребу якісної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, які здатні розробити відповідні програми спортивних заходів на основі раціональної організації активності кожного. Разом із тим карантинні заходи, які обмеж-

ують групові форми заходів, зумовлюють потребу залучення й урахування холистичного підходу, основою якого для професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури є стан здоров'я, біометричні характеристики, рівень фізичного розвитку та фізичної підготовленості, індивідуальні психічні особливості тощо. Це передбачає перехід до ефективніших форм фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи з учнівською молоддю, а реалізація прогресивних ідей галузі фізичної культури і спорту (далі – ФКіС) у практиці загальноосвітньої школи вимагає підготовки висококваліфікованих учительських кадрів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нормативну основу дослідження становлять концептуальні положення Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.); Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» (2015 р.); Національної стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» (2016 р.); Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року» (2017 р.); Закону України «Про освіту» (2017 р.); Закону України «Про фізичну культуру і спорт» (1993 р.) тощо.

Теоретичною основою дослідження послугували фундаментальні положення теорії систем та розвитку освітніх систем, концептуальні положення щодо професійної підготовки майбутнього фахівця, психолого-педагогічні закономірності організації освітнього процесу, теоретичні засади професійної підготовки фахівця, а також наукові праці, у яких визначено концептуальні основи професійної підготовки фахівців у галузі фізичної культури і спорту (О. Ажиппо, П. Джуринський, В. Приходько, Ю. Лянной, О. Томенко, С. Хазова та ін.); теоретичні й методичні засади формування фізичної культури (В. Бальсевич, Л. Матвеев, В. Столяров та ін.); схарактеризовано методичні аспекти підготовки фахівців фізичної культури і спорту в закладах вищої освіти (А. Гладишев, Н. Гущина, Р. Клопов, В. Пономарьов, Д. Пятницька, О. Сайкіна й ін.). Професійне становлення майбутніх учителів фізичної культури досліджували Н. Белікова, В. Видрін, С. Єрьогіна, Р. Клопов, О. Конєєва, В. Костюченко, Б. Курдюков, П. Лесгафт, Л. Лубишева, М. Носко, Н. Москаленко, Є. Приступа, М. Прохорова, Н. Пфейфер, Л. Суценко, С. Хазова й ін. Винятково важливого значення набуває модернізація професійної підготовки вчителів фізичної культури у ЗВО в напрямі опанування студентами комплексом інноваційних знань, умінь і навичок у галузі ФКіС, формування професійних інтересів, професійних мотивів і ціннісних орієнтацій, що забезпечують готовність майбутніх учителів фізичної культури на засадах холистичного підходу.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значний внесок дослідників у становлення педагогічних закладів у галузі ФКіС, чинна система професійної підготовки в них спрямована більшою мірою на розвиток спортивної майстерності й загальнонаукового компоненту освіти майбутніх учителів фізичної культури, що не забезпечує випускникам ЗВО рівня професійної підготовки до інноваційної холистичної діяльності відповідно до соціального запиту сучасного суспільства щодо сформованості готовності до організації спортивно-масових заходів.

Мета статті – розглянути методологічні підходи до формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації спортивно-масових заходів.

Виклад основного матеріалу. Система філософсько-методологічних знань як перший рівень методології зумовлює загальну стратегію дослідження. Це конкретні факти, теоретичні узагальнення, закони, сукупність накопичених у процесі історичного розвитку суспільства методологічних засад, що лежать в основі діяльності людини. Важливим складником цього рівня методології є, за твердженням Г. Васяновича [2], вихідна філософська позиція та відповідні їй методи.

У основу дослідження формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації спортивно-масових заходів покладено праксеологію як загальну методологію, що розглядає способи діяльності (у тому числі мисленнєвої) з погляду їх практичних властивостей, тобто їх ефективності. Сутність праксеологічної теорії полягає в організації практичної діяльності фахівця з позиції її максимальної результативності й доцільності. Для педагогів праксеологія є методологічною основою оволодіння навичками професійного функціонування в освітньому просторі (професійно-педагогічної компетентності), передумовою до формування вмінь ефективного виконання освітньої діяльності.

У процесі формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації спортивно-масових заходів ми дотримуємося положень системного підходу. Системний підхід, як указує М. Каган [7], відображає загальний зв'язок і взаємозумовленість явищ і процесів навколишньої дійсності. Це дає змогу розглядати професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти як відкриту педагогічну систему, яка передбачає сукупність взаємопов'язаних компонентів: системотвірних факторів, мети, принципів, умов і суб'єктів педагогічного процесу, змісту освіти, форм і методів педагогічного процесу, засобів навчання й виховання, критеріїв ефективності освітнього процесу тощо.

Відкритий характер освітніх систем є підставою для застосування синергетичного підходу до

вирішення педагогічних проблем. На думку В. Кременя [8], педагогічна синергетика дає можливість по-новому підійти до розроблення проблем розвитку педагогічних систем і педагогічного процесу, розглядаючи їх насамперед із позиції відкритості, співтворчості й орієнтації на саморозвиток. Цей методологічний підхід склався порівняно недавно та з успіхом використовується в дослідженні освітніх процесів, зокрема формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації спортивно-масових заходів.

Аналіз основних дефініцій синергетики в педагогічному контексті (самоорганізація, відкритість, нелінійність і нерівновага, біфуркація, хаос, випадковість, атрактор, флуктуація) переконує в евристичних можливостях і доцільності використання цієї методологічної концепції в побудові моделей освітніх систем. При цьому передусім доцільно розглядати систему формування особистості як соціальне явище, що самоорганізується та саморозвивається. Зокрема, модель педагогічної системи формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації спортивно-масових заходів має бути не лише відкритою, а й спрямованою насамперед на створення умов для самостійної роботи студентів.

Цілісний підхід – найбільш загальний і широкий спосіб охоплення пізнаваних явищ. Як зазначено в роботах І. Зязюна [5] та ін., цілісний підхід у педагогічному дослідженні орієнтує на осмислення педагогічної реальності як єдиного системного цілого, забезпечуючи тим самим «багаторівневий перехід від абстрактно-формальних пластів знання до пластів конкретно-змістових». Розуміння цих особливостей допомагає повноцінно використовувати цілісний підхід як методологічну основу взаємопов'язаної діяльності педагогів ЗВО і студентів – майбутніх учителів фізичної культури; створення цілісної системи їхньої підготовки; обґрунтування завдань, змісту і структури навчального матеріалу, форм і методів навчання, проєктування та проведення теоретичного й практичного навчання.

Оскільки в межах дослідження професійну підготовку майбутнього учителів фізичної культури ми розуміємо як формування всебічно розвинутої особистості з розвинутою професійною культурою, то доцільним є використання професійно особистісного підходу. Його теоретичне обґрунтування представлено в роботах А. Маркової [10] та ін. Перспективи його застосування пов'язані з цілісним аналізом феномена особистості професіонала, що передбачає поєднання в одному теоретико-методологічному полі всіх цілей формування та розвитку людини в системі освіти. Водночас реалізація такого підходу вимагає створення атмосфери співробітництва, співуправління й самоуправління, розвитку активності та самостійності кожного студента

тощо. Усіх цих вимог в обов'язковому порядку належить дотримуватися в процесі формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації спортивно-масових заходів, що вимагає диференціювання змісту навчання, засобів, форм і методів організації навчально-виховної діяльності, урахування особистісних та індивідуальних особливостей студентів, рівня їхньої ціннісно-мотиваційної, інтелектуальної та смислової готовності до професійного навчання, самоосвіти, самовиховання й саморозвитку.

Основним положенням діяльнісного підходу є провідна роль діяльності в процесі формування особистості (Г. Атанов [1], В. Моляко [11] та ін.). Зазначимо, що професійне становлення особистості відбувається за внутрішніми закономірностями і виступає як специфічна форма соціального й професійного розвитку майбутнього фахівця. Повноцінний розвиток особистості, зокрема, в межах фізичного виховання забезпечується, безперечно, лише активною, емоційно насиченою діяльністю, що сприяє задоволенню потреб людини. Діяльнісний підхід у формуванні готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації спортивно-масових заходів визначає організацію роботи викладачів і студентів у єдності концептуально-стратегічного, організаційно-проєктувального та процесуально-операційного складників освітнього процесу, сприяє обґрунтуванню педагогічних умов ефективної підготовки до певного виду діяльності, а також успішної реалізації цих умов.

Середовищний підхід у вихованні розглядається в роботах Ю. Мануйлова [9]. Автор під середовищним підходом розуміє теорію й технологію опосередкованого керування (через середовище) процесами формування й розвитку особистості. Середовищний підхід у фізичному вихованні – це спосіб побудови освітнього процесу, у якому акценти в діяльності викладача зміщуються з активного впливу на особистість того, хто навчається, у галузь побудови середовища освітньої установи як сукупності умов і можливостей, що містяться в просторово-предметному й соціокультурному оточенні, для саморозвитку та самовираження особистості засобами масового спорту.

Усі розглянуті методологічні підходи в комплексі передбачають специфічний аналіз психолого-педагогічних проблем, виявлення та зіставлення їх значущості, пропонують свої шляхи й методи розв'язання цих проблем, визначають необхідну стратегію та дають змогу зробити орієнтовний прогноз успішності певних педагогічних дій.

Висновки. Визначені методологічні підходи (цілісний, професійно особистісний, діяльнісний, середовищний) дають змогу охарактеризувати формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації спортивно-масо-

вих заходів як керований процес впливу на розвиток їхньої професійної культури в межах ЗВО. Ураховуючи складність системи методологічних підходів, можна стверджувати, що жоден із них не може бути реалізованим повною мірою у відриві від їх сукупності.

Наукове дослідження не вичерпує всі аспекти проблеми формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації спортивно-масових заходів і засвідчує необхідність її подальшої розробки в умовах дистанційної освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Атанов Г.О. Теорія діяльнісного навчання. Київ : Кондор, 2007. 370 с.
2. Васянович Г.П. Педагогічна етика. Львів : Норма, 2005. 344 с.
3. Гончарова Н., Денисова Л., Усиченко В. Використання сучасних інформаційних технологій у сфері оздоровчого фітнесу. *Фізичне виховання, спорт, культура здоров'я в сучасному суспільстві*. 2012. № 2. С. 163–166.
4. Ефременко В.Н. Динамика изменения психофизиологических показателей студентов, занимающихся баскетболом. *Научный часопис Нац. пед. ун-ту імені М.П. Драгоманова. Серія 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»*. Київ, 2014. Вип. 3 (46). С. 27–31.
5. Зязюн І.А. Педагогічне наукове дослідження в контексті цілісного підходу. *Порівняльна професійна педагогіка*. 2011. Вип. 1. С. 19 – 30.
6. Ісаченко М.А. Тестовий контроль в системі оцінки знань студентів інститутів фізичної культури і спорту. *Молода спортивна наука України : збірник наук. пр. з галузі фізичної культури та спорту*. 2007. Вип. 11. Т. 5. С. 258–259.
7. Каган М.С. Системный подход и гуманитарное знание. Ленинград : ЛГУ, 1991. 384 с.
8. Кремень В. Педагогічна синергетика : понятійно-категоріальний синтез. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2013. № 3. С. 3–19.
9. Мануйлов Ю.С. Средовый подход в воспитании : дисс. ... докт. пед. наук : 13.00.01. Москва, 1997.
10. Маркова А.К. Психология профессионализма. Москва : МГФ «Знание», 1996. 308 с.
11. Моляко В.О. Концепція виховання творчої особистості. *Радянська школа*. 1991. № 5. С. 47–51.
12. Черевичко О.Г. Функції пам'яті та уваги у студентів навчального відділення плавання НТУУ «КПІ». *Молодий вчений*. 2016. № 3. С. 122–125.